

voračku. Chodil s ní kominář, medvěd, rytíř, žid. Hudba spustila na dvoře a chasa vedrala se do jizby, kde s hospodyní a dcerami tančila. Medvěd řval a rytíř na koze pokoušel. Kominář prohlížel stavení i komíny a kradl kde co k snědku. Žid ukradené věci schovával do špinavého pytle. Potom žádal kominík honorář za vymetení komína, rytíř za mýto, medvěd za nesežrání. Vybranými penězi vyplatili hudebníky a nakradené potraviny v hospodě do půl noci při „hajdamáši“ snědli. I já jsem zastihl voračku ovšem v menší míře. Později hráli voračku tím způsobem, že při tanci hudebníci vždy na malou chvíli zatrhli a postižený musil zaplatit. Nyní se voračka více netančí.

Smrtná neděle. Staří předkové naši představovali si smrt jako strašidlo a výročně na tu neděli topili na znamení, že zima (obraz smrti) pominula, a jaro (obraz života) nastalo. Na tuto neděli nosila děvčata smrt na dlouhé tyči a chodíce po vsi zpívala: „Smrt nesem ze vsi“, když celou vesnici pochodila, uvrhla smrt do rybníka.

Velikonoce. O velikonocích jest dávným zvykem, že v pašijový týden, když na zelený čtvrtek se po obřadech ve zvolském chrámu zavazí zvony, hrkají a klapají četní žáci ráno, v poledne, večer a v pátek o 3. hod a modlí se u křížů Anděl Páně. Každá obec má svou skupinu. V řádění se dlouho před časem umlouvají a zvolí si starostu, 2 radní a kostusa. Na Bílou sobotu časně ráno chodí po domech pro peníze a vejce, které si pak dle hodnosti rozdělí. V pašijový týden zvláště na Zel. čtvrtek myjí se lidé vodou proti proudu čerpanou v domněnce, že chránění budou před nemocemi. Dívky mývaly se před východem slunce u potoka, aby byly zdravý a krásný po celý rok. Stařeček Kolčava vypravoval mi, že nitě za dnů pašijových předené jsou zvláště pevné a oděv jimi šitý tak snadno se nerozpáře. Šlahačka (šmekustr) jest dosud v pondělí a úterý velik. obvyklá.

Stavení máje náleží k jistým prstonárodním obyčejům, jež vykonávají se v květnu. V měsíci tomto chodili mládenci do háje pro stromy májové, zdola až po korunu hladce máji oklestí, vršek zdobí a pak na návsi do země zarazí. Kromě toho též milenec některému mladému děvčeti jej postavil u domu. Při kácení máje hraje hlavní úlohu myslivec, hajný a dřevaři. Zde se staví zídka. Slavnost tato vztahuje se k věci jedné, k matce přírodě, kterou na jaře co blahoplnou roditelku staré zvyky a obřady národní oslavují a končí tancem, zde již slavnost tato zanikla.

Oheň svatojánský. Zvláštní opojné kouzlo svatoj. večera táhlo duši žáků při pálení ohňů svatojánských 24. června. Ještě počátkem světové války pálili zde žáci a jinoši ohně v předvečer sv. Jana Křtitele na „Horách“ blíže sloupu se sv. Petrem a Pavlem. Sehnali staré rozbité bečky, odhozená po-metla a založili oheň, při tom smolná košťata hořící házela do vzduchu. Svatojánský večer kouzel doby tajemné pozorovalo z dálky mnoho lidí, ve válce světové vše zaniklo.

Vozba krále a královničky. V pondělí svatodušní vozí chlapci krále, děvčata vodí královničku. Daleko široko nevím o podobném zvyku, jenž zde trvá již od nepaměti. Chlapci školou povinni vyhlédnou si hošíka as 3-4 letého, jenž má býti králem. Zároveň opatří si předčasně ruční vozík, ozdobí lipovými větvemi a květinami lučními i zahradními. Na hoře přes oblouky natáhnou bílý ubrus, na nějž křížem upevní barevné stuhy. Král sám je v bílých šatíčkách a rovněž jedna stuha. Posadí pak krále do vyzdobeného vozíku. Menší hoši dělají koně. Jeden ze starších je pacholkem (řídí koně), druhý hlasatel, třetí poukač. Za silného zvonění jedou s králem od čísla k číslu. Před každým domem postaví se hlasatel na stoličku s šavlí stuhou ozdobenou v pravé ruce a recituje: „Héli, héli, poslouchejte, co se stalo v pondělí ráno na tom rejckém trávníčku. Honili jsme králíčka po horách, po dolách po patnácti kobylách. Patnáct kobyly jsme zmordovali, králíčka jsme nedostali. Králíček má 4 nohy a my jenom 2. A vy ráječtí hospodáři, hospodyně, máte-li co darovati, a nemáte-li co darovati, tedy do pšeničky jeti a třikrát velkým bičem zašvihnouti.“ Po skončení zapráská poukač 3x bičem, načež se tzv. prosíči (všichni ostatní, kteří nejsou koňmi) hrnou do stavení a prosí o koláče, vejce a peníze. Když obejdou celou ves, vrátí se do domu, z něhož byl vzat král. Vejce prodají a v peníze se rozdělí, ke koláčům se jim obyčejně dostane kávy, kterou jim majitelka prince královského uchystá. Děvčata upraví si též pentlemi a kvítím bíle oblečenou královničku (as 3-4 letou). Vodí ji pak také od domu k domu. Královnička se točí, při čemž děvčata zpívají: „Královnička, královna, mazanička mazaná, dejte jí, dejte ale lžičku másla, aby se jí ta hubička spásla. Ještě jednou více, na nové střevíce, nechťela nám choditi, museli jsme voziti na tom panském vozíku. Král jí volal, aby k němu přišla, nebyla tak pyšná, sama jediná. A ona nevyšla, poslala posla. Posel to spravoval a ji sobě namlouval, tu krásnou děvečku v zeleném věnečku sobě namlouval.“ Pochůzku skončí podobně jako chlapci. Již několik neděl před svátky se obojí umlouvají a chystají na toto staré privilegium. Připomínám toto: „Bedřich Portýš slyšel od své babičky vypravovati, že za starých dob býval králem nejstarší muž v obci, kterého dospělí sousedi vozili“.

Hra. Děvčata tu a tam v létě scházejí se ku hře, kterou jsem v žádné sbírce nenalezl. Sestoupí se do kola a vyvolí si některou, která se ve středu kruhu točí, při čemž zpívají takto: „Nebyla Anička (Mařenka, Boženka apod.) pyšná, pyšná, také k nám na hody přišla. Aničko, Aničko, poskoč si sobě, vyber si sobě za družičku, za nejstarší, která by se ti nejlépe líbila.“ Na to vybere si v kruhu se nacházející děvče, tančí s ní a ostatní děvčata v kole pokračují ve zpěvu: „Hej mladé v kole, poskoč si sobě, poslední družičko zůstaň v kole.“ Na to děvče, které bylo dříve v kole, spojí se s ostatními v kruhu a druhá tam zůstane. Tak se hra opakuje. Dne 11. VI. 1910 zastal jsem tyto 3 příspěvky pracovní komisi pro čes. národní píseň na Moravě a ve Slezku k rukám předsedy: Leoš Janáček v Brně.

Hody slaví se zde druhou nedělí v říjnu. Před touto nedělí 2-3 dny je na potoce mnoho dívek a žen. Drhnou lavy, almárky, police, postele, škopky, putny, vály a válečky, umývají okna a dveře. Doma se smeččí, bílí, čistí se podlaha až je vše v nejlepší pořádku. Chystá se drůbež, mouka na pečení, tvaroh, povidla, mák, zavařeniny. Domy připravují se k veselí, děvčata zehlí prádlo i šaty na hodovou zábavu, každá do nejlepšího úboru. Taneční rej při mnoha hostech z blízka i z dále začíná v neděli odpo. a pokračuje v zmenšené míře druhého dne. Ve starých dobách slaveny byly hody až 4 dny, mládež školní mívala prázdnou po 2 dny ještě před několika lety. V nové době pořádá O. N. J. tuto zábavu a mívá z ní slušný příjem. Děti nakoupily si od kramářů bouchačky, pišťalky, harmoniky, bubínky, hodinky, kohoutky, žabky a vše zvučí v jednom hlaholu. Na kolotoči a houpáče baví se děti malé i velké a „flašinet“ je vesele provází. Cís. Josef II. ustanovil, aby posvícení za příčinou úspor konala se jedním dnem, ale nepochodil dobře, neboť slaví se „staré hody“ i „císařské“ též, ovšem s menším zájmem.

Běhání kohouta. Ještě v první polovině XIX. stol. bylo zde o hodech zvykem, že se slavila slavnost běhání kohouta. Na návsi uvázal se kohout za nohu a připevnil se ke kůlu, kol něhož mohl při hudbě volně pobíhati. Osoba se zavázanýma očima s holí v ruce měla kohouta udeřiti, tak střídal se jeden po druhém až kohout vzal za své. Tuto „ušlechtilou“ zábavu pamatovala ještě stařenka Penčová. Dle oznámení H. Smékala, učitele provádí se tato zábava ještě dosud v Jakubovicích a Karlově.

Stínání berana. V dřívějších dobách stínali zde o hodech berana. Mládenci v nár. krojích vodili ověnceného berana po dědině, zastavili se v každém domě a zavdávali hospodáři a hospodini kořalky. Když již obešli všechna stavení a za zavdanou nějaký groš sebrali, zastavili se na návsi, vyčtli beranovi vše, co zlého udělal a odsoudili ho na smrt. Hudba zahrála smuteční pochod a zvolený kat utál beranovi hlavu. Dle zpráv starších lidí provádělo se stínání berana ještě před 50-60 lety pro zábavu tím způsobem, že mu kol krku uvázali silné dráty a stínači dána tupá šavle, aby mu hlavu utál. Úřady však proti této surovosti zakročily a zakázaly to. Stín této „zábavy“ zastal jsem ještě r. 1892. Ustrojení hoši i dívky jeli na ozdobeném voze pro berana do Zábřeha, kde ber. ozdobili a okrášlili pentlemi. Vráťvše se s hudbou zbavili ber. všech ozdob a odsoudivše ho na smrt, odevzdali jej řezníkovi k za-

bití. Z masa připraven k večeři guláš pro účastníky, tancem vše zakončeno.

Na sv. Kateřinu pořádají děvčata as od 12 let pravidelně taneční zábavu.

Sv. Mikuláš začíná chodit po klekání po domech, provází ho čert opásaný řetězem a hrachovinou. Opatřen berlou žádá děti, aby se modlily. Hodné děti podělí ovocem, cukrovím, nehodné potrestá prutem. Malým dětem nakládá se za okno.

Lucie. V tento den zahálí se jinoši v bílé roucho a jsou opatřeni vařečkami, bodají koho mohou. Neposlušné děti strašívají rodiče slovy: Sebere tě Luca!

Štědrý den. V tento den zachovávají dospělí přísný půst. S dítky navádějí se k postu se slibem, že uvidí zlaté prasátko. Děti, které se nepostily, strašívají: „Přinde na tě Perechta“, ačkoliv zde nechodí. Na oslavu narození Krista Pána střilejí jinoši a rovněž střilením probouzejí lid na jitřní. Dokud se pásal dobytek, troubíval pastýř a dostával koláče, vánočku neb peníze. V tento den kropívaly hospodyně dříve všechny kouty stavení svěcenou vodou, což se děje již zřídka. Po večeři štedrovečerní dávalo se po kousku vánočky koním, kravám, aby dobře dojily, slepicím, aby dobře nesly. K tomu dni druží se dle vypravování starých lidí některé pověsti. Hospodář s hospodyní netrpělivě čekali na toho, kdo první cizí do domu vkročil. Závisí na tom, jakého pohlaví bude čtyřnohý dobytek v příslušném roce vrhati mláďata. Za dávných dob rozžili hromničku a počínaje hospodářem a hospodyní jeden člen rodiny po druhém ji zhasínal. Komu vystupoval „čmad“ do výše, věstil zdraví, život, vlekl-li se ku dveřím, smrt. Též naslouchali hlasu dom. zvířat. Zařehl-li kůň, zemře hospodář, zabučí-li kráva, hospodyně, ozve-li se houser, někdo z dětí, kohout-li zakokrhá, někdo z přízně. Svobodná chasa hází střevícem přes hlavu ku dveřím, komu se převrhne, brzy zemře, komu se obrátí špicí ku dveřím, odejde z domu, komu opatkem, zůstane doma. Též lijí olovo a z ulitých forem dělají si úsudky pro budoucnost. Přilepí do dvou ořechových skořápek po hořící svíče a pustí je na umyvadle neb míse na vodu – jedna skořápka dívčina, druhá milencova, jedou-li lodky k sobě, dostanou se milenci za sebe, rozcházejí-li se, nebudou svoji. Též nabírala děvčata ze studně vodu. Potom ji měřila žejdlíkem. Měla-li sudý počet, vdá se, při lichém počtu zůstane na ocet. Dosud se někde v rodinách hrají karty a ořechy neb jablka.

Na Štěpána pacholci dosloužili a mají svobodu do Nov. roku, na Nový rok dívky dosloužily a mají svobodu do tří králů.

Na Jána vodívají mládenci děvčata na víno do Zábřeha. Též se až do počátku úřadování starosty J. Fričara uzavíraly obecní účty, načež se o nich v hostinci debatovalo.

Na tři krále chodíval „pan rector“ po domech a psával na dveře tříkrálovou svěcenou křídou písmena K + M + B + s přísluš. rokem. Ze Skaličky chodíval sem hoši za 3 krále přistrojení a zpívají vhodné koledy. Stará pí A. Žáková vypravovala mi násled. pověsti. Do domu Petra Štrampacha č. p. 10 přicházel často vodník a usadiv se ve chlévě, po celou noc nepěkně ječel, domácí nemohli se ho nijak zbavit. Jednou tam přišel pocestný, kterého se tázali jak by se „wassermanna“ mohli zbavit. Ten jim poradil, aby mu koupili nové vysoké boty a zavěsili je do chléva. Když tak učinili, dostavil se následujícího dne opět vodník a hrozně nařikal, že musí odcestovat. Druhého dne na to objevil se v pozdním večeru na dvoře bělouš. Hospodář chtěl ho zahnati, šlehal koně seč mohl, ale kůň se nehnul. Proto si poradil. Nakládal hnůj na vůz a odvázel ho běloušem po celou noc na důl až vše-chen vyvezl. Po té kůň zmizel. Když ráno hospodář procitl, měl opět všečen hnůj na dvoře. Tak se vodník pomstil. Za panství mírovského sloužila ve dvoře jakás zbožná dívka. Majíc tušení, že zemře, žádala, aby jí poslali pro kněze, by ji zaopatřil. Ostatní chasa se jí smála, že jest zdráva, ale ona od své žádosti neupustila. Poněvadž se nemohla kněze dočkat, šla se sama podívat zda duchovní již přijíždí. Když se kněze nedočkala, vrátila se domů a ulehla. Pozdě večer kněz přijel a nemocnou s Bohem usmířil. Nemocná zemřela a rozželi u ní voskovici. Poněvadž se páchaly v té době mnohé krádeže, museli domácí hlídači chodit po dědině. Když přišli za pozdní noci k stavení Jányšovu (výměna) kde bydlela, podívali se hlídači do okna a spatřili jak na mrtvé se odhalila bílá plachta a ona sednuvši utřela knot na hořící svíci. Potom ihned se zakryla a se skříženými rukama se položila do dřívější polohy – byla pochována. Když po mnoha letech byla mrtvola vykopána, spatřili na těle jen slabé a nepatrné porušení a v krajině srdeční malou červenou jako haléř velikou skvrnu podobající se srdečku. Kněží prý se vyslovili ve srozumění s olomouckou konsistoří, že až z rodu toho deváté koleno vymře, bude prohlášena za blahoslavenou.

Čím si lid pomáhal od nemoci – pověry. Od starých osob z doby dřívější slyšel jsem toto:

Prašivina. Nemocný byl pomazán kolomazí, na čež vlezl v adamitském úboru do mírně vytopené pece. Též rozmočili v octě kozí bobky a místa prašivinou postižená natírali třikrát denně, což měl být radikální a jistý prostředek. Na bolesti přikládali zaječí neb slepičí sádlo a stopařský kliš. Lišej potírá se koňským mlékem neb šumem z hověz. masa a dá se olízati psovi. Na sbíračky, také „vředy“ přikládali vařenou pšen. krupici, jahelná kaše „flastrem“ teplým přiložená zmírňovala bolest, požvýkaný chléb s nesoleným máslem též dobře účinkoval. Vlčí mlha se pozbyla, umyly-li se oči ranní rosou. Koho bolí oči, nosí agnústek a v uchu nosí zlatý šroubek neb hedvábnou nitku, čehož jsem sám vypožadoval, bolení očí mírnilo se též svěcenými kočičkami.

Zapálené oči umývaly se potoční vodou nabranou po proudu v pátek, když zvoní 3 hodiny. Kdo je bledý a nechutná mu jísti, sřežou mu kruh na uchu, funkci tuto prováděla zemřelá porod. asistentka Cecilie Štrampachová.

Psinu neb zimnici léčili tím, že pili do vůle podmáslí. Úrknutý otírá se dolním okrajem košile. Žlátenicí stíženému má se z nenadání naplívnoti do očí. Strupy mazali sladkou smetanou až uschly a odpadly. Proti kašli vařili pořežanou slámu ovesnou tak dlouho až odvar zčervenal, potom se pil. Ohnypara léčila se petrolejem, někteří zase radili, že se nemá léčiti, neboť se jí čistí krev. Bolavé uši napařují heřmánkem – potom se vlahou vodou vystřikují. Na děti a lidi chodila můra, která povstává z dětí, které matka odstává a potom mu dá znovu pít. Bolavá prsa od můry mazala se zvono-vou mastí neb česnekem. Lid pověřivý přičítal tuto nemoc obludě ženské, která do uzavřeného bytu se dostává buď klíčovou dírkou neb nějakou skulinou. Když lehne na člověka, dostane svou pravou postavu a poznávají v ní obyčejně některou starou babu neb sousedku. Aby děti byly před můrou bezpečny, kreslili na kolébce u hlavy i u noh muří nohu jedním tahem. Ščukavku léčili tím, že postižený zatajil dech a někdo jiný bouchne ho do zad, aby se lekl. Proti božci u malých dětí vařili netřesk a odvar jim dali pít. Při dětských souchotách svařili několik druhů rostlin, v jichž odvaru se muselo dítě po 3 dny koupat, potom se odvar v hliněném hrnci odnesl na rozcestí, kde se jím o zem uhodilo. Aby se odstranily bradavice, našla se na poli kost, která se požehnala 3 kříži, touto kostí se pak udělaly 3 kříže nad bradavicemi, které zmizely. Slyšel jsem sám od lidí i dětí vyprávěti pověry o „fajermanech“ (ohnivých mužích) i o světýlkách, o nichž si lid vykládal, že jsou to duše nešťastníků, kteří ve stavu ohnivém po zemi bloudí.